

ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ РИЗИКОМ ЧЕРЕЗ ESG-СТРАТЕГІЮ

LEGAL SECURITY OF RISK MANAGEMENT SYSTEM THROUGH ESG STRATEGY BY THE ENTERPRISE

Долгерт В.В., аспірант

*Державна установа «Інститут економіко-правових досліджень імені В.К. Мамутова
Національної академії наук України»*

Стаття присвячена розкриттю особливостей правового забезпечення підприємством системи управління ризиками в рамках концепції сталого розвитку та ESG-стратегії. Оскільки підприємництво без ризику є неможливим, то відповідно слід його здійснювати з використанням правових інструментів, які дозволять таким ризиком управляти. Перспективним напрямом в рамках якого можна забезпечити управління ризиком господарської діяльності підприємства є концепція сталого розвитку та її практичне втілення у вигляді ESG-стратегії. Проведене дослідження дозволяє стверджувати, що така складова частина ESG, як корпоративне управління, є базою системи управління ризиками. Встановлено, що з використанням локальної нормотворчості у межах корпоративного управління підприємством формуються правила на основі та в межах яких діє система управління ризиками та забезпечується контроль за виконанням таких правил, а також формується структура системи управління ризиками, визначаються окремі правові інструменти управління підприємницьким ризиком. Визначено, що доцільними правовими інструментами, що можуть бути складовими частинами системи управління ризиками є належна обачність щодо прав людини, комплаєнс, дью ділідженс та аудит. Обґрунтовано, що відмінності між комплаєнс, дью ділідженс та аудитом полягають у меті їх застосування, частоті проведення, обов'язковості та суб'єкті проведення. Доводиться, що впровадження окремих складових частин системи управління ризиками на підприємстві в залежності від їх видів можливе з використанням господарських договорів та локальної нормотворчості. Спеціальним видом локального акту в рамках якого може врегулюватися функціонування окремих складових частин системи управління ризиками є внутрішньогосподарський договір. Його використання дозволить побудувати систему управління ризиками, яка буде складатися з горизонтальних та вертикальних зв'язків, що забезпечить ефективність процесу управління ризиками. При цьому загальна реалізація функціонування системи управління ризиками повинна здійснюватися в межах ESG-стратегії підприємства, через її управлінську складову – це дозволить зробити систему цілісною та збалансованою.

Ключові слова: дью ділідженс, комплаєнс, аудит, внутрішньогосподарський договір, управління ризиком, сталий розвиток, ESG, належна обачність, локальна нормотворчість.

The article is devoted to disclosing the peculiarities of legal support of the enterprise risk management system within the framework of the concept of sustainable development and ESG strategy. Since entrepreneurship is impossible without risk, it should be carried out with the use of legal instruments which will allow managing such risk. The concept of sustainable development and its practical implementation in the form of an ESG strategy is a promising area within which the risk management of an enterprise's economic activity can be ensured. The carried out research allows to state that such a component of ESG as corporate governance is the basis of the risk management system. The author establishes that local rule-making within the framework of corporate governance of an enterprise forms the rules on the basis of and within which the risk management system operates and ensures control over the implementation of such rules, as well as forms the structure of the risk management system, and defines certain legal instruments for managing business risk. It is determined that the appropriate legal instruments that may be part of the risk management system are human rights due diligence, compliance, due diligence and audit. It is substantiated that the differences between compliance, due diligence and audit are in the purpose of their application, frequency, mandatory nature and subject of conduct. It is proved that implementation of certain components of the risk management system at an enterprise, depending on their types, is possible with the use of economic contracts and local rule-making. A special type of local act which may regulate the functioning of individual components of the risk management system is an intra-enterprise agreement. Its use will allow building a risk management system that will consist of horizontal and vertical links, which will ensure the effectiveness of the risk management process. At the same time, the overall implementation of the risk management system should be carried out within the framework of the company's ESG strategy, through its management component, which will make the system holistic and balanced.

Key words: due diligence, compliance, audit, internal business agreement, risk management, sustainable development, ESG, due diligence, local regulation.

Постановка проблеми. В умовах становлення та розвитку ринкової економіки українським підприємствам часто доводилося здійснювати свою господарську діяльність під впливом підвищеної ризиковості, що була обумовлена правовою невизначеністю, нестабільністю законодавства, економічними та політичними кризами тощо. Останнє ж десятиріччя ознаменувалося вимушеним існуванням вітчизняних підприємств в умовах надмірної ризиковості, що була пов'язана із всесвітньою пандемією COVID-19 та вчиненням військової агресії проти України.

Підприємництво – це категорія, яка нерозривно пов'язана з явищем ризику, що закріплено як на загальнотеоретичному, так і на законодавчому рівнях. Досліджуючи теоретичні підвалини явища підприємництва Д.М. Самойленко зазначає, що воно «являє собою сукупність безперервних і активних процесів, що діють в умовах економічної свободи, ризику та невизначеності, у процесі чого підприємець бере на себе повну відповідальність за досягнення комерційного успіху, генерування прибутку та задоволення суспільних потреб» [1, с. 29]. Нормами

чинного законодавства України, а саме ст. 42 Господарського кодексу України визначено, що підприємництво – це самостійна, ініціативна, систематична, на власний ризик господарська діяльність, що здійснюється суб'єктами господарювання (підприємцями) з метою досягнення економічних і соціальних результатів та одержання прибутку.

Зважаючи на те, що підприємництво без ризику є неможливим, то відповідно слід його здійснювати з використанням правових інструментів, які дозволять таким ризиком управляти. В.М. Балдинюк вказує на те, що «управління ризиками є важливою частиною господарської діяльності підприємства. Ефективне управління ризиками допомагає підприємству знизити можливі втрати, оптимізувати використання ресурсів та підвищити ефективність своєї діяльності. Для цього необхідно постійно вдосконалювати систему управління ризиками, враховуючи специфіку діяльності підприємства та змінювані умови зовнішнього середовища» [2]. Доцільно зазначити, що напрямом в рамках якого можна забезпечити управління ризиком господарської діяльності підприєм-

ства є концепція сталого розвитку та її практичне втілення у вигляді ESG-стратегії.

Сама суть зазначеної концепції полягає в забезпеченні довгострокової стійкості систем різного рівня до дії факторів дестабілізуючого характеру. Приймаючи до уваги тісний взаємозв'язок категорій «сталий розвиток» та «управління ризиком», з метою якомога більш ефективного впровадження сталого розвитку на рівні окремого підприємства вбачається необхідним здійснити побудову цілісної та багатокomпонентної системи управління ризиками.

З огляду на вищевикладене, наразі **актуальним** є дослідження можливостей правового забезпечення підприємством системи управління ризиками через її впровадження в рамках концепції сталого розвитку та ESG-стратегії.

Стан опрацювання проблеми. Правові питання управління підприємницьким ризиком в умовах пандемії розкрив В.Г. Олюха. Правові аспекти належної обачності були розглянуті В.В. Поєдинок. Питання реалізації підходів ESG в межах правової науки дослідила А.Є. Санченко. Використання локальних актів та практичні аспекти застосування комплаєнсу, дью ділідженс та аудиту були розкриті з правової точки зору О.А. Осінською. Також вивченням окремих правових інструментів управління ризиком присвятили свої роботи В.М. Балдинюк, І.В. Воловельська, А. Пріхода, І. Ліпайко.

В той же час належної уваги науковців до дослідження питання правового забезпечення підприємством системи управління ризиками через її впровадження в рамках концепції сталого розвитку та ESG-стратегії не простежується.

Метою цієї статті є розкриття особливостей правового забезпечення підприємством системи управління ризиками в рамках концепції сталого розвитку та ESG-стратегії.

Виклад основного матеріалу. Станом на сьогодні Україна перебуває в процесі гармонізації власного законодавства із законодавством ЄС. Одним з напрямів такої гармонізації є багаторівневе впровадження сталого розвитку, що неодноразово було закріплено в Указах Президента України від 12.01.2015 року №5/2015 Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020» та від 30.09.2019 року № 722/2019 Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року.

Наразі впровадження сталого розвитку активно відбувається не тільки на макроекономічному, але й на мікроекономічному рівнях. Позитив у даній ситуації полягає в тому, що всеосяжне впровадження концепції сталого розвитку є не тільки популярним світовим трендом та способом забезпечити нашій країні рух в сторону членства в ЄС – впровадження такої концепції на рівні окремого підприємства сприятиме формуванню системи управління його ризиками, а відтак забезпечує стійкий та стабільний розвиток учасників економічних відносин. Наявність ефективної системи управління ризиками значним чином впливає на результативність господарської діяльності підприємства, рівень його прибутку та відповідно розмір сплачених податків і зборів, що є критично важливими для економіки нашої країни як під час війни, так і в період подальшого повоєнного відновлення. Крім того, варто зазначити, що впровадження системи управління ризиком, як однієї з форми саморегулювання господарської діяльності, буде сприяти забезпеченню стабільності правового господарського порядку.

Вітчизняні вчені пишуть про те, що характеризуючи сучасні системи управління ризиком до уваги беруться не тільки їх можливості до зниження та нейтралізації ризиків з метою збереження активів підприємства та його доходів, але також робиться акцент на таких факторах, як збереження іміджу компанії; удосконалення систем звітності щодо ризиків, з урахуванням створення нових показників ідентифікації; діагностика стратегічних речень; створення

персоналу, що здійснює моніторингову та консультуючу систему супроводу осіб, які приймають рішення тощо [3, с. 210]. В іноземній науковій літературі зазначається, що в економічних умовах, які характеризуються зростаючою складністю, ризик стає все більш центральним поняттям в управлінській практиці, стаючи стрижнем корпоративних дій і самою основою підприємництва. Переосмислення системи управління ризиками може зробити організацію більш гнучкою, а отже стійкою та проактивною [4, с. 125].

Приймаючи до уваги вищевикладене, вбачається, що забезпечити такі підходи в процесі формування підприємством системи управління ризиком можна за допомогою ESG-стратегії, адже в основу неї закладена ідея практичного втілення цілей сталого розвитку. Концепція ESG складається з трьох елементів, що стосуються довкілля, соціальної сфери та корпоративного управління. Саме використання корпоративного управління дає можливість суб'єкту господарювання впроваджувати у власній діяльності різноманітні правові інструменти, що, зокрема але не виключно, будуть впливати на формування та функціонування системи управління ризиками. Фактично корпоративне управління є базою системи управління ризиками. З використанням локальної нормотворчості (через накази, положення, інструкції тощо) у межах корпоративного управління підприємством формуються правила на основі та в межах яких діє система управління ризиками та забезпечується контроль за виконанням таких правил, а також формується структура системи управління ризиками (її складові частини та їх ієрархічне розміщення), визначаються окремі правові інструменти управління підприємницьким ризиком.

В.Г. Олюха слушно зазначає про те, що «ризиковість є джерелом додаткових прибутків для підприємця, адже може призводити не тільки до втрат, а й створювати додаткові можливості для підприємництва. Тому ризик — джерело прибутків у підприємницькій діяльності за умови правильного управління ризиком, тобто належної організації суб'єктивної сторони ризику» [5, с. 13–14]. Хоча тут треба додати, що можливості про які пише науковець можуть повним чином реалізовуватися саме в рамках ESG, про це свідчать й статистичні дані наведені в дослідженні іноземних науковців. Так, ними вказано, що з моменту запровадження принципів ESG відповідно до Принципів відповідального інвестування ООН у 2006 році, фактори ESG набули значної популярності, становлячи понад третину загальних глобальних активів під управлінням з 2016 по 2020 рік – за даними Глобальної асоціації сталого інвестування, ці активи склали 35 трильйонів доларів США, що становить понад 36% від загальної кількості професійно керованих активів [6]. Зважаючи на зростаюче значення ESG в світі, а також з огляду на підвищений вплив глобалізаційних процесів на українську економіку загалом, та на окремих суб'єктів господарювання зокрема, впровадження останніми системи управління ризиками на основі ESG-стратегії впливатиме на формування позитивного іміджу суб'єкта господарювання, підвищення його конкурентоспроможності, зробить його більш привабливим для інвесторів, що створить додаткові можливості в його діяльності.

Діяльність підприємства є багатогранною та включає в себе різноманітні аспекти. Суб'єкт господарювання здійснює взаємодію з органами державної влади, органами місцевого самоврядування, контрагентами, крім цього він може взаємодіяти зі своїми філіями, представництвами, структурними підрозділами, окремими працівниками тощо. На кожному рівні взаємодії існує імовірність виникнення ризиків, що можуть бути спричинені як зовнішніми так і внутрішніми факторами, тому, в ідеалі, побудова системи управління ризиками має реалізовуватися на якомога більшій кількості таких рівнів.

Частина ризиків, що пов'язана з потенційним порушенням прав людини може бути нівельована підприємством шляхом запровадження на ньому процедури належної обачності щодо прав людини. Узгоджені стандарти належної обачності щодо прав людини встановлені Керівними принципами ООН з питань бізнесу та прав людини, що схвалені резолюцією Ради ООН №17/4 від 16.06.2011 року. За допомогою зазначеної процедури підприємство може виявити ризики, що пов'язані з порушення прав осіб в рамках внутрішньогосподарських та господарсько-виробничих відносин. Окреслення таких ризиків дозволяє мінімізувати можливі негативні наслідки, або ж і взагалі уникнути їх.

Керівними принципами ООН визначено, що «здійснення процедур належної обачності щодо прав людини сприяє зниженню ризику судових позовів проти підприємств, якщо вони демонструватимуть, що вони вжили всіх розумних заходів для уникнення причетності у порушеннях прав людини. Проте підприємства, які реалізують такі процедури належної обачності щодо прав людини, не повинні припускати, що це автоматично і повністю звільнить їх від відповідальності за вчинення або сприяння порушенням прав людини» [7, с. 33]. Зважаючи на європейський вектор розвитку України, зазначені підходи є особливо актуальними для вітчизняних підприємств – важливо, щоб процедура впровадження ними належної обачності з прав людини не перетворилася на просту формальність, оскільки фактично її обов'язковість вже встановлена для суб'єктів господарювання ЄС в Директиві про належну обачність щодо корпоративної сталості, що була прийнята Радою ЄС 24.05.2024 року.

Станом на сьогодні чинним законодавством України не передбачено обов'язкових вимог до процедури належної обачності щодо прав людини. Втім, варто зазначити, що в рамках судової практики поняття належної обачності застосовується доволі активно. До прикладу, у постанові від 16.03.2020 року по справі № 160/2636/19 Касаційним адміністративним судом у складі Верховного Суду було сформовано правовий висновок стосовно того, що «платник податків при виборі контрагента та укладенні з ним договорів має керуватись і належною обачністю, оскільки від цього залежить подальше фактичне виконання таких договорів, отримання прибутку та права на отримання певних преференцій. Сама лише наявність або відсутність окремих документів, а також недоліки в їх оформленні не можуть бути підставою для висновку про відсутність господарської операції та відмови у формуванні витрат (валових витрат) та податкового кредиту, якщо з інших даних вбачаються зміни в структурі активів та зобов'язань, власною капіталі платника податків у зв'язку з його господарською діяльністю» [8].

В.В. Поєдинок вказує на розбіжність поняття «належна обачність» в міжнародному праві та в бізнес-контексті, вказуючи про те, що в сфері бізнесу вона розуміється як процес розслідування, що проводиться компанією для виявлення комерційних ризиків та управління ними [9, с. 24]. З цієї точкою зору можна повністю погодитися. Звісно «належна обачність щодо прав людини» в розумінні Керівних принципів ООН та «належна обачність» в розумінні, що застосовується в бізнес-сфері та в значенні наведеному у вищевикладеному рішенні суду не є тотожними поняттями, однак при цьому доцільно зазначити, що в їх основу покладена одна й та ж сама ідея – превентивний підхід до виявлення, оцінки та мінімізації ризиків.

А.Є. Санченко влучно зазначає, що «здійснення суб'єктами господарювання процедури належної обачності щодо прав людини та її поглибленого варіанту в умовах їх діяльності в зонах конфліктів, нестабільних і та надзвичайних станів доцільно розглядати як частину їхнього управління ризиками, зокрема й у межах реалізації підходів ESG та політики корпоративної соціальної відповідальності» [10, с. 184]. В цілому погодившись з вказаною думкою, можна додати, що в межах реалізації підходів ESG можливе використання суб'єктами господарювання й інших складових елементів системи управління ризиком, оскільки вони реалізують основну ідею ESG, а саме забезпечують сталий розвиток.

О.А. Осінська пише про організацію діяльності резидента Дія Сіті вказує, що перед укладенням відпо-

відного договору про передачу повноважень виконавчого органу резидента Дія Сіті юридичній особі має відбутись аудиторська перевірка, заходи комплаєнсу, дью ділідженсу по відношенню до обох сторін майбутнього договору для отримання повної картини щодо стану обох підприємств [11, с. 115]. Запропонований нею підхід можна застосувати і для побудови підприємством системи управління ризиком, де комплаєнс, дью ділідженс та аудит є складовими частинами ESG. Будучи дієвими кожен у своїй сфері, в поєднанні вони ще ефективніше сприятимуть своєчасному виявленню потенційних ризиків в діяльності підприємства та управлінню ними.

Незважаючи на те, що в ході даного дослідження пропонується визначити належну обачність щодо прав людини, як складову частину системи управління ризиками поруч з комплаєнс, дью ділідженс та аудитом, однак варто зауважити, що між ними існує принципова різниця. Так, належна обачність щодо прав людини в першу чергу пов'язана з ризиками шкоди, що може бути завдана підприємством – тобто йде мова про зовнішньо спрямований ризик, а комплаєнс, дью ділідженс та аудит пов'язані з ризиками, що можуть бути завдані підприємству – внутрішньо спрямований ризик. Загалом же всі ці елементи системи управління ризиками мають спільні риси: 1) вони застосовуються з метою виявлення, мінімізації, уникнення, або управління ризиком; 2) так чи інакше вони пов'язані з дотриманням певних вимог, правил, норм законодавства; 3) базуються на системному підході в рамках якого здійснюється аналіз документації, інформації, різних процесів господарської діяльності тощо.

Втім, попри те, що комплаєнс, дью ділідженс та аудит віднесені автором цієї статті до правових інструментів управління ризиком одного типу (внутрішньо спрямованого), однак все ж таки потрібно зазначити і певні відмінності між ними:

1) за метою застосування: комплаєнс застосовується з метою перевірки відповідності діяльності підприємства нормам чинного законодавства та нормам визначеним в його локальних актах з метою запобігання їх порушення; дью ділідженс застосовується з метою виявлення ризиків перед початком співпраці з потенційним контрагентом, перед укладенням договорів; аудит проводиться з метою перевірки фінансової звітності підприємства та інших показників його діяльності задля оцінки достовірності такої інформації та ефективності управління підприємством;

2) щодо частоти проведення: комплаєнс проводиться на постійній основі, він має носити перманентний характер в діяльності суб'єкта господарювання; дью ділідженс проводиться перед початком співпраці з новим контрагентом, укладенням договорів тощо; аудит проводиться на регулярній основі, або ж при виникненні у підприємства відповідної потреби;

3) щодо обов'язковості: комплаєнс є обов'язковим в окремих сферах діяльності, таких як банківська, страхова сфери тощо; дью ділідженс є не обов'язковим, носить рекомендаційний характер; аудит є обов'язковим для окремих суб'єктів господарювання, таких як акціонерні товариства, банки тощо;

4) за суб'єктом проведення: комплаєнс проводиться в залежності від розміру суб'єкта господарювання його внутрішніми підрозділами, або ж окремими працівниками на яких покладені відповідні обов'язки; дью ділідженс може бути проведений, як внутрішніми підрозділами суб'єкта господарювання, або ж його окремими працівниками, так і залученими ззовні спеціалістами; аудит може проводитись суб'єктом аудиторської діяльності та внутрішнім аудитором.

В залежності від того, яким суб'єктом буде проводитись один із наведених правових інструментів управління ризиком залежить і те якими саме правовими засобами таке проведення буде забезпечуватись. О.А. Осінська пише про те, що «у внутрішньосистемних організаційно-господарських правовідносинах суб'єктів цифрової економіки їх впорядкування також може відбуватись на основі господарського договору. Крім господарського договору можуть використовуватись і такі засоби саморегулювання як локальні правові акти, які приймаються

підприємствами самостійно для врегулювання внутрішньогосподарських відносин та внутрішньогосподарський договір, який укладається підприємством з його структурними підрозділами» [11, с. 89]. Зазначений підхід можна використати й для правового забезпечення підприємством системи управління ризиками. Втім, все ж необхідно додати, що внутрішньогосподарський договір може бути застосований не тільки між підприємством та його структурними підрозділами, а й безпосередньо між самими структурними підрозділами підприємства.

Якщо розглядати детально процес функціонування системи управління ризиками, то варто зазначити, що спосіб забезпечення проведення одного з її структурних елементів чітко визначений чинним законодавством України. Так, ст. 7 Закону України «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність» від 21.12.2017 № 2258-VIII передбачено, що аудиторські послуги надаються на підставі договору про надання аудиторських послуг, укладеного між суб'єктом аудиторської діяльності та замовником. Крім того, в зазначеній статті визначені істотні умови вказаного договору, а саме предмет, обсяг аудиторських послуг, розмір та умови оплати, відповідальність сторін та інші умови відповідно до вимог законодавства та міжнародних стандартів аудиту [12]. Зважаючи на те, що дью ділідженс також може проводитися із залученням зовнішніх спеціалістів, то для його забезпечення можуть бути застосовані ті ж самі підходи, що й до зовнішнього аудиту, а саме може бути використано відповідний господарський договір.

Що стосується комплаєнсу, внутрішнього аудиту та дью ділідженс, що проводяться внутрішніми підрозділами суб'єкта господарювання, або ж його окремими працівниками, що наділені відповідним обсягом повноважень, то їх забезпечення доцільно здійснювати з використанням локальної нормотворчості. Окремі посадові обов'язки працівників можуть бути визначені в їх посадових інструкціях, а діяльність спеціалізованих структурних підрозділів підприємства може регулюватися положеннями та політиками.

Спеціальним видом локального акту в рамках якого може врегулюватися функціонування вищенаведених складових частин системи управління ризиками підприємства є внутрішньогосподарський договір. В процесі формування цілісної та багатокомпонентної системи управління ризиками такий договір може укладатися: 1) між підприємством та його окремими структурними підрозділами внаслідок чого сформуються вертикальні зв'язки в рамках яких підприємство буде здійснювати функції контролю, координації та планування; 2) між структурними підрозділами такого підприємства в результаті чого сформуються горизонтальні зв'язки в рамках яких струк-

турні підрозділи будуть комунікувати, взаємодіяти та здійснювати оперативне узгодження дій між собою.

Такий підхід дозволить системі управління ризиками з однієї сторони бути гнучкою, здійснювати швидку адаптацію до змін, більш ефективно діяти за рахунок усунення надмірних бюрократичних процедур, а з іншої сторони контроль все одно залишатиметься за підприємством. При цьому загальна реалізація функціонування системи управління ризиками повинна здійснюватися в межах ESG-стратегії підприємства, через її управлінську складову – це дозволить зробити систему цілісною та збалансованою.

Висновки. Проведене дослідження дозволяє стверджувати, що така складова частина ESG, як корпоративне управління є базою системи управління ризиками. З використанням локальної нормотворчості у межах корпоративного управління підприємством формуються правила на основі та в межах яких діє система управління ризиками та забезпечується контроль за виконанням таких правил, а також формується структура системи управління ризиками, визначаються окремі правові інструменти управління підприємницьким ризиком.

Доцільними правовими інструментами, що можуть бути складовими частинами системи управління ризиками є належна обачність щодо прав людини, комплаєнс, дью ділідженс та аудит. Належна обачність щодо прав людини в першу чергу пов'язана з ризиками шкоди, що може бути завдана підприємством – тобто йде мова про зовнішньо спрямований ризик, а комплаєнс, дью ділідженс та аудит пов'язані з ризиками, що можуть бути завдані підприємству – тобто йдеться про внутрішньо спрямований ризик. Відмінності між комплаєнс, дью ділідженс та аудитом полягають у меті їх застосування, частоті проведення, обов'язковості та суб'єкті проведення.

Впровадження окремих складових частин системи управління ризиками на підприємстві в залежності від їх видів можливе з використанням господарських договорів та локальної нормотворчості. Спеціальним видом локального акту в рамках якого може врегулюватися функціонування окремих складових частин системи управління ризиками є внутрішньогосподарський договір. Його використання дозволить побудувати систему управління ризиками, яка буде складатися з горизонтальних та вертикальних зв'язків, що забезпечить ефективність процесу управління ризиками. При цьому загальна реалізація функціонування системи управління ризиками повинна здійснюватися в межах ESG-стратегії підприємства, через її управлінську складову – це дозволить зробити систему цілісною та збалансованою.

Перспективним напрямом подальших досліджень є вивчення міжнародного досвіду правового забезпечення ESG-стратегії.

ЛІТЕРАТУРА

1. Самойленко Д.М. Становлення та розвиток теоретичних підходів до визначення змісту категорії «підприємництво». *Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво*. 2021. № 5 (122). С. 23-31.
2. Балдинюк В.М. Управління ризиками господарської діяльності підприємства та шляхи їх зниження. *Економіка та суспільство*. 2023. № 57. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/3130/3053>
3. Воловельська І.В., Пріхода А., Ліпейко І. Сучасні тренди управління ризиками. *Менеджмент і маркетинг*. 2023. № 83. С. 205-212.
4. Settembre-Blundo D., Gonzalez-Sanchez R., Medina-Salgado S., Garcia-Muiña F.E. Flexibility and Resilience in Corporate Decision Making: A New Sustainability-Based Risk Management System in Uncertain Times. *Global Journal of Flexible Systems Management*. 2021. № 22. P. 107-132.
5. Олюха В.Г. Господарсько-правові засоби управління пандемічним ризиком. *Економіка та право*. 2020. № 4. С. 12-23.
6. Chau L., Anh L., Duc V. Valuing ESG: How financial markets respond to corporate sustainability. *International Business Review*. 2025. URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0969593125000319?via%3Dihub>
7. Керівні принципи щодо бізнесу і прав людини: Реалізація Рамкової програми Організації Об'єднаних Націй «Захист, повага і засоби захисту» / Переклад: Катерина Буряковська, Юлія Разметаєва, Олена Уварова, Дмитро Філіпський. За заг. ред. Олени Уварової. Харків: Право, 2018. 80 с.
8. Постанова Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду від 16.03.2020 р. у справі № 160/2636/19. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/88277362>
9. Поединок В.В. «Безпечна гавань» у проєкті Директиви Європейського Союзу про належну обачність щодо корпоративної сталості. *Економіка та право*. 2023. № 4. С.22-30.
10. Санченко А.Є. Поглиблена належна обачність суб'єктів господарювання щодо прав людини як спосіб їх гарантування в умовах війни та повоєнного відновлення. *П'яті наукові читання пам'яті академіка В.К. Мамутова* : матеріали всеукр. наук.-практ. конф. м. Київ, 28 червн. 2024 р. Київ-Чернігів, 2024. С. 180-188.
11. Осінська О.А. Внутрішні організаційно-господарські правовідносини в умовах цифровізації. дис. ... д-ра філ. : 081. Київ, 2025. 220 с.
12. Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність : Закон України від 21.12.2017 №2258-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2258-19#Text>